

Ключевые слова: охрана природы, законодательство, национальный парк, туристическое движение, инвестиционное давление.

Josef Partyka. Legal aspects of national parks in Poland: theory and practice (for example Ojcowski National Park).

This article describes the legislative principles of operation of Polish national parks in the light of experience of Ojcowski National Park (Malopolske voyevodstvo). Analyzing the problems in achieving compliance with legislative requirements under antropopresiyi in the Ojcow National Park and its buffer zone.

Keywords: nature protection, legislation, national park, tourist traffic, investment pressure.

УДК 502.4(47.74)

*Наук. співроб. Г.В. Парчук¹, канд. біол. наук;
дир. Я.С. Бовт²; ст. наук. співроб. Г.В. Стрямець², канд. с.-г. наук;
аспір. Н.С. Стрямець³; ст. наук. співроб. І.М. Горбань⁴, канд. біол. наук;
наук. співроб. Л.Б. Косик², канд. геогр. наук*

**ТЕРИТОРІАЛЬНА СТРУКТУРА ТА ЗОНУВАННЯ
БІОСФЕРНОГО РЕЗЕРВАТУ "РОЗТОЧЧЯ"**

Розглянуто процес створення та зонування біосферного резервату "Розточчя". Обґрунтовано необхідність створення біосферного резервату. Описано стадії процесу створення. Наведено особливості зонування резервату і його складові частини, а також економічний та соціально-культурний потенціал розвитку території.

Ключові слова: біосферний резерват, зонування, функції біосферного резервату, регіон Розточчя.

Концепцію біосферних резерватів було розроблено в 1974 р. робочою групою програми "Людина і біосфера" (МАБ) ЮНЕСКО. Створення Всесвітньої мережі біосферних резерватів (БР) розпочалося в 1976 р., на час проведення міжнародної конференції з біосферних резерватів, організованої ЮНЕСКО в Севільї з 20 по 25 березня 1995 рр., вона охоплювала 324 резервати, розташованих у 82 країнах світу [5]. До цього часу статус біосферних резерватів отримували природоохоронні території, або ділянки, основним завданням яких було збереження біологічного та ландшафтного різноманіття. На цій конференції прийнято Севільську стратегію, яка дещо змінила концепцію та підходи щодо створення БР – акцент зроблено на гармонізацію відносин між природою та суспільством. Біосферними резерватами є "території наземних і прибережних/морських екосистем, міжнародно визнані в рамках програми ЮНЕСКО "Людина і біосфера" [5]. Пропозиції щодо створення біосферних резерватів надходять від національних урядів, при цьому для залучення у Всесвітню мережу, кожний біосферний резерват має відповідати мінімуму критеріїв та умов. Біосферні резервати мають виконувати три взаємно пов'язані функції [3]:

¹ Начальник відділу перспективного розвитку, наукового забезпечення та зв'язків з громадськістю;

² ПЗ "Розточчя";

³ НЛТУ України, м. Львів;

⁴ Львівський НУ ім. Івана Франка.

- *охоронну* – для збереження генетичних ресурсів, біологічних видів, екосистем і ландшафтів;
- *функцію розвитку* – для сприяння стійкому соціально-економічному розвитку;
- *функцію науково-технічного забезпечення* – для підтримки демонстраційних проектів, екологічної освіти і підготовки кадрів, здійснення дослідження і моніторингу з метою охорони природи і сталого розвитку.

У реальній ситуації кожний біосферний резерват має складатися з трьох елементів: *ядра* (одного або кількох), де ведуть природоохоронну діяльність і спостереження за малопорушеними екосистемами; *буферної зони*, яка оточує ядра і використовується для безпечної екологічної діяльності, екотуризму, прикладних і фундаментальних досліджень; *зони співробітництва (транзитної)*, яка може охоплювати населені пункти, де може вестися господарська діяльність, працювати наукові установи, культурні товариства, громадські організації, які функціонують для сталого використання і відтворення природних ресурсів.

Мета дослідження – показати процес створення біосферного резервату, стадії процесу створення, а також розглянути особливості зонування резервату, його складові частини та економічний та соціально-культурний потенціал розвитку території.

Наприкінці 2008 р. під керівництвом Державної служби заповідної справи Міністерства охорони навколишнього природного середовища України у МАБ ЮНЕСКО подано пакет номінаційних документів на створення біосферного резервату "Розточчя" (БРР) на території України. Плани щодо утворення міжнародного українсько-польського біосферного резервату "Розточчя" існують у вигляді намірів, тому публікації, пов'язані з дослідженнями на території міжнародного біосферного резервату, явно випереджають події. Питання про створення міжнародного біосферного резервату "Розточчя" вирішуватиметься після того, як статус біосферного резервату отримає кожна з держав-учасників на свої регіони незалежно.

Уперше особливості територіальної структури БРР розглянуто у роботі [1], де обґрунтовано принципи територіальної схеми проєктованого резервату та етапність її впровадження. У проєкті було запропоновано кластерність (роз'єднаність територіальної структури) резервату на першому етапі з подальшим розширенням території. Однак, такі проєкти на цей час Програма МАБ ЮНЕСКО не схвалює.

Дещо пізніше у рамках проєкту ТАСІС "Інтегрований розвиток Розточчя" з'явилася інше розроблення просторової структури БРР та етапність його формування [2]. Цим проєктом було передбачено створення регіонального ландшафтного парку "Равське Розточчя" і охоронної зони навколо заповідника "Розточчя". У проєктованому міжнародному біосферному резерваті "Равське Розточчя" виконуватиме роль екологічного коридору між Україною та Польщею, Південним та Північним Розточчям. З боку Польщі екологічним коридором слугує Південнорозточанський парк крайобразовий (регіональний ландшафтний парк).

У 2009 р. під час консультацій у Національному комітеті України з Програми ЮНЕСКО "Людина і біосфера" було розглянуто проєкт БРР, що

займав площу 30084 га (рис. 1) і прийнято рішення щодо необхідності збільшення загальної площі номінованого біосферного резервату та його більш чіткого зонування, а також розроблення детального інтегрованого плану управління. Для досягнення поставленої мети необхідно було: змінити просторову структуру БР, удосконалити зонування, збільшити площу резервату. Було виконано відповідну роботу з місцевими громадами та органами місцевого самоврядування з метою розширення території завдяки розширенню транзитної зони, яка б забезпечувала поступовий перехід від охоронних об'єктів до традиційного устрою. Після виконаних наукових досліджень території, до проекту було долучено перспективні населені пункти з традиційним природокористуванням (Грушів, Колониці, Завадів, Добростани, Немирів, Шкло, Поріччя) (рис. 2) та відмежовано дорогу на військовий полігон, що не входить до БРР (рис. 3).

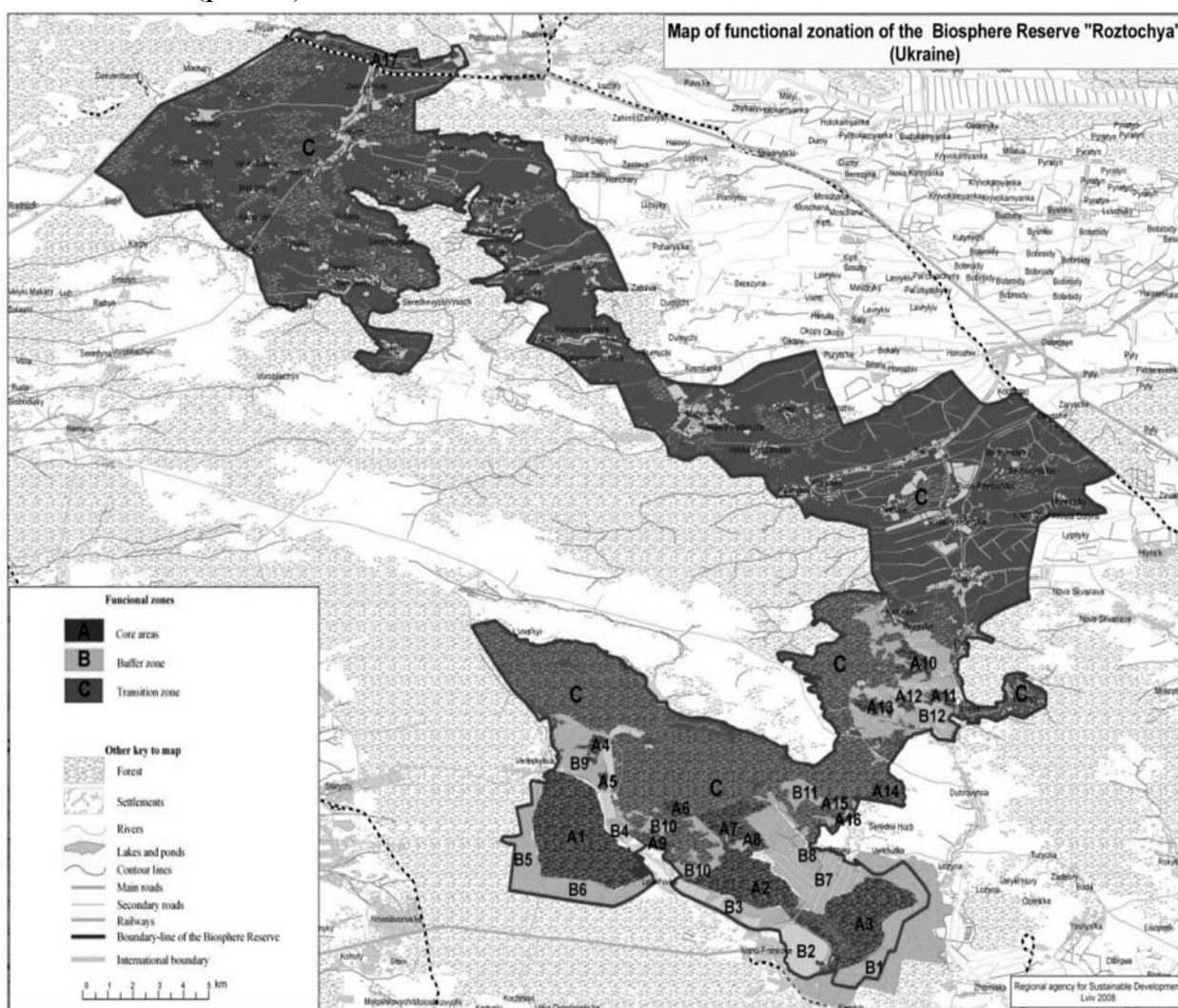

Рис. 1. Просторова структура та схема зонування (Шушняк В.М., Стойко С.М., Біляк М.В. та ін.) біосферного резервату "Розточчя", 2008 р.

Сьогодні в Україні статус біосферного резервату мають усі біосферні заповідники (Карпатський, Чорноморський, Асканія-Нова, Дунайський) та три національні парки (Ужанський, Шацький, Деснянсько-Старогутський). Проектований біосферний резерват "Розточчя", на відміну від названих, не цілісна природоохоронна територія, а територіальний комплекс, який охоп-

лює п'ять об'єктів ПЗФ: Природний заповідник "Розточчя" (2084.5 га), Яворівський НПП (7078.6 га), Регіональний ландшафтний парк "Равське Розточчя" (19103 га), орнітологічний заказник "Янівські чаплі" (16 га), заповідне урочище "Немирів" (276 га) та землі зони співробітництва, що не належать до ПЗФ України. Загальна площа номінованого ББР – 74416,0 га, природне ядро (А) становить 3314,6 га, буферна зона (В) – 10874,2 га, транзитна зона (С) – 60227,2 га. Створення резервату забезпечує виконання трьох основних функцій: охоронної, розвитку та науково-технічного забезпечення.

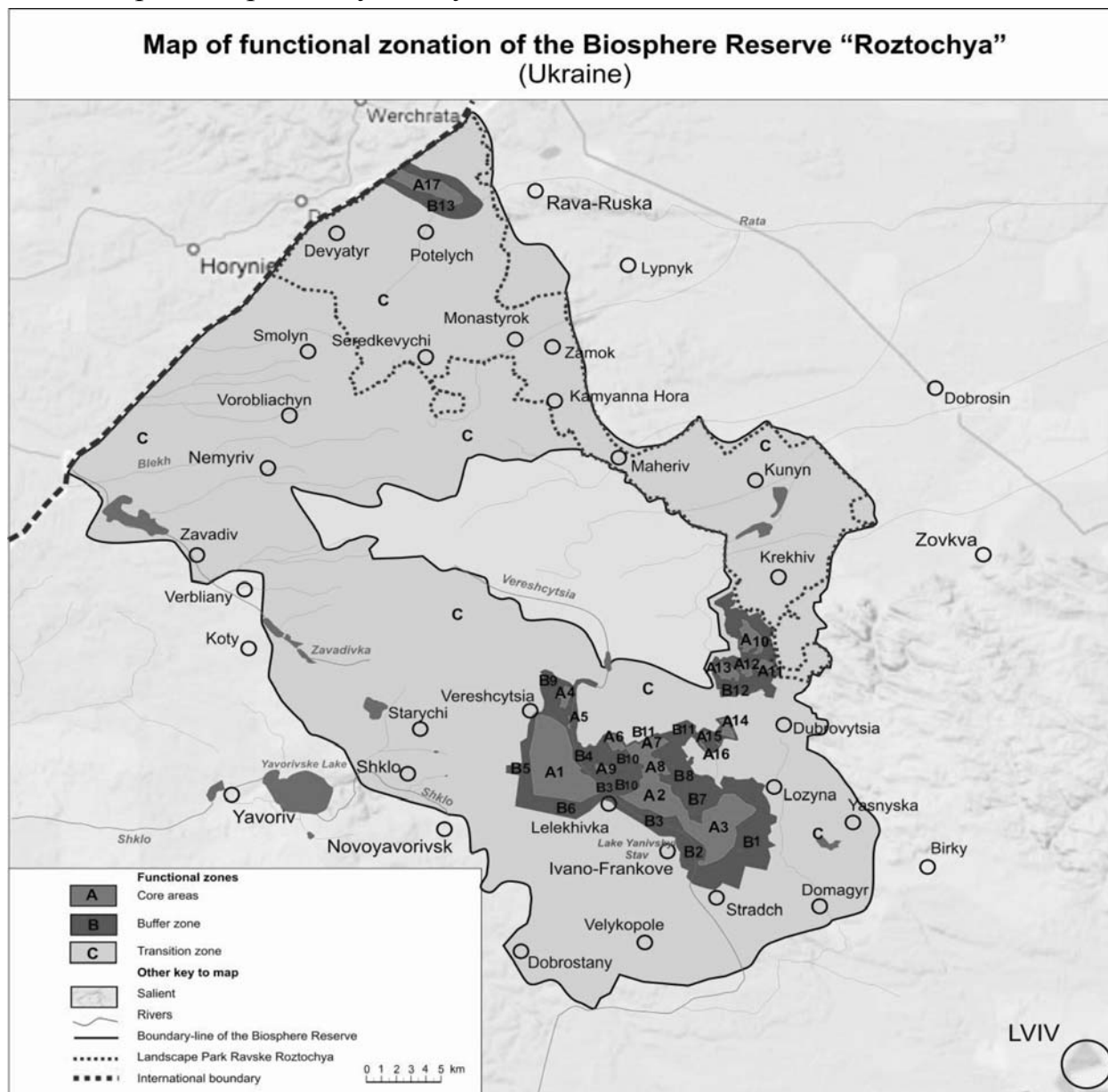

Рис. 2. Просторова структура та схема зонування (Данчук О.Т., Стрянець Г.В., Косик Л.Б. та ін.) біосферного резервату "Розточчя", 2009 р.

У номінованому ББР об'єкти ПЗФ виконують насамперед охоронну функцію (забезпечують охорону біологічного, ландшафтного та екосистемного різноманіття відповідно до міжнародних та національних законодавчих актів). Виконання логістичної функції (наукової) – полягає у реалізації програм екологічних досліджень, організації системи моніторингу за природними і антропогенними змінами на базі Природного заповідника "Розточчя", Яво-

рівського національного природного парку та, частково, регіонального ландшафтного парку "Равське Розточчя".

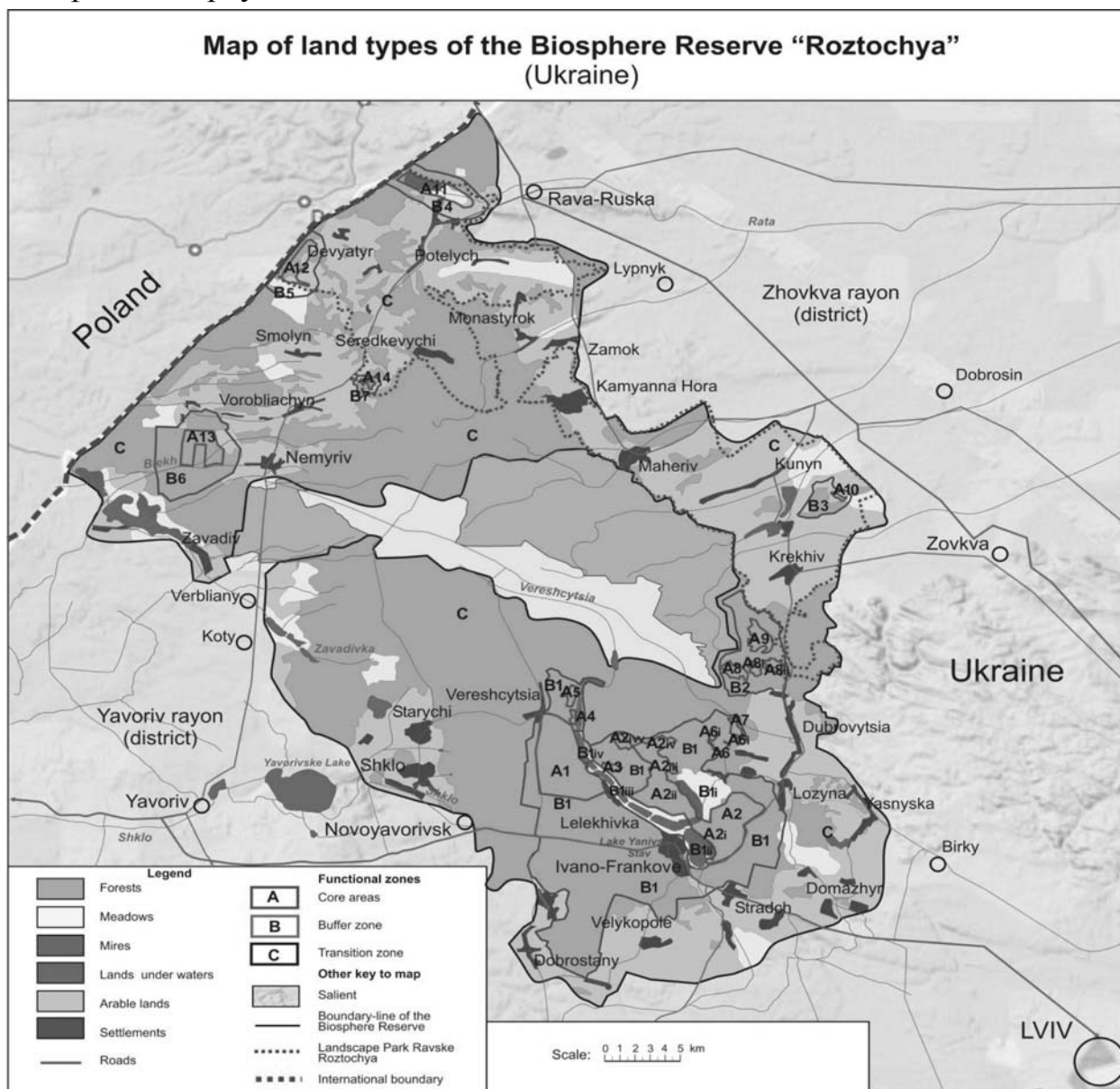

Рис. 3. Просторова структура та схема зонування (Бовт Я.С., Стрянець Г.В., Косик Л.Б. та ін.) біосферного резервату "Розточчя", 2010 р.

Територія з місцевими населеними пунктами, що не належить до об'єктів ПЗФ у біосферному резерваті, демонструє збереження історико-культурної спадщини, гармонійні відносини між людиною та природою, забезпечують сталий розвиток регіону на основі традиційного невиснажливого природокористування.

Висновки. Зарезервована територія має потенціал для економічного й соціального розвитку та покращення добробуту місцевих громад:

- велика за площею територія з високим рівнем біологічного, екосистемного та ландшафтного різноманіття;
- сприятливе географічне розташування у центральній частині Європи;
- добре транспортне сполучення, проходження міжнародних автомагістралей;
- сприятливі ландшафтні та кліматичні умови для розвитку рекреаційної і туристичної діяльності в усі пори року;

- позитивний досвід ведення традиційного сталого природокористування в історичному вимірі;
- унікальна історико-культурна, духовна спадщина та етнографічні особливості краю (історичні місця Першої і Другої світової воєн, печерний монастир у с. Страдч, Крехівський монастир, збережені дерев'яні церкви, синагоги, давні кладовища);
- добре розвинені народні промисли (вироби з дерева, різьба, дерев'яні забавки, лозоплетіння, гончарство, вишивка);
- багате ландшафтне різноманіття, придатне для традиційного використання в сільському та лісовому господарстві;
- недеревні ресурси лісу (лікарські рослини, ягоди, гриби), які використовують у народній медицині місцеві мешканці, є цікавими для розвитку зеленого туризму;
- тривале ощадливе лісокористування як запорука збереження цілісності природних ландшафтів;
- на території транзитної зони є санаторно-курортні комплекси Немирів та Шкло, де щороку оздоровлюються тисячі людей, є перспектива зробити ці санаторії доступними для закордонних відвідувачів;
- переваги транскордонної території із розвиненим транспортним забезпеченням, важливим для розвитку міжнародних економічних зв'язків;
- унікальні природні ландшафти та екосистеми, як складові Пан-європейської екологічної мережі, потрібні для екологічного убезпечення;
- наявний науковий центр (Природний заповідник "Розточчя", НПП "Яворівський") та тривалі зв'язки між науковими та природоохоронними установами.

Література

1. Брусак В. Просторова структура і функціональне зонування української частини проєктованого біосферного резервату "Розточчя" / В. Брусак, Ю. Зінько, М. Майданський, Д. Кричевська, О. Данчук, Г. Криницький, Г. Стрямець // Вісник Львівського університету. – Сер.: Географічна. – Львів. – Вип. 34. – С. 19-30.

2. Зінько Ю.В. Територіальна структура проєктованого міжнародного біосферного заповідника "Розточчя" / Ю.В. Зінько, В.П. Брусак, Я.С. Кравчук // Розточанський збір – 2000 Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. – Львів : Вид-во "Меркатор". – Кн. 1. – С. 163-166.

3. Севильская стратегия для биосферных резерватов. – М. : Изд-во Центра охраны дикой природы, 2000. – 30 с.

4. Стойко С. Українська частина проєктованого польсько-українського біосферного резервату "Розточчя" та її репрезентативне ландшафтно-екологічне значення / С. Стойко, А. Мельник, В. Шушняк та ін. // Біосферний резерват як модель сталого розвитку територій та об'єктів ПЗФ : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. – Львів : Вид-во "Меркатор", 2003. – С. 16-31.

5. MAB (UNESCOs Man and the Biosphere Program). Biosphere Reserves world network. UNESCO MAB secretariat, 2009, Paris.

Парчук Г.В., Бовт Я.С., Стрямець Г.В., Стрямець Н.С., Горбань И.М., Косык Л.Б. Территориальная структура и зонирование биосферного резервата "Расточье"

Рассмотрен процесс создания и зонирования биосферного резервата "Расточье". Представлено обоснование необходимости создания биосферного резервата. Описаны стадии процесса создания. Приведены особенности зонирования резервата и его составные части, а также экономический и социально-культурный потенциал развития территории.

Ключевые слова: биосферный резерват, зонирование, функции биосферного резервата, регион Расточье.

Parchuk G.V., Bovt Ya.S., Stryamets G.V., Stryamets N.S., Gorban I.M., Kosyk L.B. The territorial structure and zoning of the biosphere reserve "Roztochya"

The process of creating and zoning of the biosphere reserve "Roztochya" is shown. The substantiation of the biosphere reserve establishing is observed. The stages of creation are described. The features of zoning and reserve components, as well as economic, social and cultural potential of the territory are given.

Keywords: biosphere reserves, zoning, functions of the biosphere reserve, Roztochya region.

УДК 911.9(377) Наук. співроб. Г.С. Савка – Львівський НУ ім. Івана Франка

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕКРЕАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ПРИРОДООХОРОННИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНСЬКОГО РОЗТОЧЧЯ

Визначено можливості та розглянуто особливості ведення рекреаційної діяльності на природоохоронних територіях. Проаналізовано стан розвитку рекреації та туризму на територіях природно-заповідного фонду Українського Розточчя. Розглянуто негативні наслідки господарської діяльності, які зменшують рекреаційний потенціал регіону. Окреслено перспективи розвитку рекреаційної діяльності на діючих природоохоронних територіях. Наголошено на необхідності створення територій природно-заповідного фонду багатofункціонального призначення для збільшення кількості місць регульованої рекреації.

Ключові слова: Українське Розточчя, рекреаційна діяльність, рекреаційний потенціал, природоохоронні території, регульована рекреація.

Розточчя традиційно є рекреаційно-спеціалізованим регіоном, що забезпечує відпочинком мешканців міст Львова, Жовкви, Яворова, Новояворівська та навколишніх сіл. На рекреаційний потенціал регіону значний вплив має ступінь збереженості природних екосистем, тісно пов'язаний з природоохоронними територіями та об'єктами, зокрема територіями природно-заповідного фонду (ПЗФ). Станом на 2010 р. на Українському Розточчі функціонує понад 40 об'єктів природно-заповідного фонду загальною площею понад 40 тис. га. Однак не всі території та об'єкти ПЗФ нормативно можуть використовуватися для рекреації. Тому актуальним є питання як територіальної, так і організаційної оптимізації природно-заповідного фонду Розточчя.

Історія природоохоронних досліджень на Українському Розточчі сягає вже понад півтора століття [8], однак питання організації рекреаційної діяльності на природоохоронних територіях визріло нещодавно у зв'язку із створенням Яворівського національного природного парку (НПП) та регіональних ландшафтних парків (РЛП) "Знесіння" і "Равське Розточчя", метою яких є виконання як природоохоронної, так і рекреаційної функцій.

Порівняно з іншими, території ПЗФ мають низку переваг : Изд-во КРАща збереженість природних комплексів, наявність прознакованих туристичних маршрутів, екологічних стежок, убезпечення туристів, достатня реклама тощо.

Рекреаційна діяльність на територіях ПЗФ спрямована на відновлення розумових, духовних і фізичних сил людини шляхом загальнооздоровчого і